

JOHN DEWEY VE PAIDEIA PERENNIS

Bergen COŞKUN ÖZÜAYDIN¹

Özet

İnsanlık tarihi boyunca, eğitim, çeşitli toplumlardaki en temel tartışma konularından biri olmuştur. Eğitim, aynı zamanda insanlığın gelişimindeki en önemli kilometre taşlarından biridir. Bu nedenle, mümkün olan en iyi eğitim yöntemine ulaşmak için çok sayıda eğitim teorisi geliştirilmiştir.

John Dewey, eğitim teorisi tarihindeki en etkili filozoflardan biridir. Bu makalede, Latince “philosophia perennis” terimi, Antik Yunan’ın paideia kavramı ve Dewey’in eğitim teorisi arasındaki benzerlikler ve farklılıklar tartışılacaktır. Makale, Dewey’in çalışmalarında eğitim kavramının, tıpkı philosophia perennis’in sonsuzluğu gibi, yaşamın sonuna dek devam edecek türden bir süreç olduğunun gösterilmesiyle sonlanacaktır.

Anahtar Kelimeler: Eğitim, Paideia, Philosophia perennis, Felsefe, Pragmatizm.

JOHN DEWEY AND PAIDEIA PERENNIS

Abstract

Throughout the history of humanity, education has been one of the fundamental matters of debate in all kinds of society. Education is also one of the most important milestones in human development. Therefore a great number of theories of education have been developed by the people in order to reach the best potential method of education.

John Dewey is one of the most influential philosophers in the history of education theory. In this article, the similarities and the differences of the Latin term “philosophia perennis”, the idea of paideia of Ancient Greek philosophy and Dewey’s education theory will be discussed. The paper will conclude by showing that in Dewey’s works the concept of education is a kind of process which continues till the end of life just like the endlessness of “philosophia perennis”.

Keywords: Education, Paideia, Philosophia perennis, Philosophy, Pragmatism.

Giriş

“Eğitim bir yaşam biçimidir, gelecek için hazırlık değildir.” John Dewey’in 1897’de Chicago Üniversitesi’nde yayımladığı “Pedagojik İlkelerim” adlı bildirgesinde yer alan bu söz (Dewey, 1929, s. 76), felsefe için söylenen Latince bir terimle, “philosophia perennis”le yani sürüp giden felsefe ile özdeşleşmektedir. Charles Schmitt, “Perennial Philosophy: From Agostino Steuco to Leibniz” adlı makalesinde, terimin 20. Yüzyıl boyunca popüler hale geldiğini ve büyük bir merak konusu olduğunu, ancak yine de anlamı hakkında kesin bir yargıya varmanın kolay olmadığını belirterek, bu terimin ortaya çıkışını ve tarihçesini gözler önüne serer (Schmitt, 1966, s. 505).

Philosophia perennis’in, ilk olarak Gottfried Leibniz tarafından, 1714 yılında yazılan

¹ Yrd.Doç.Dr. Maltepe Üniversitesi, bergenuaydin@maltepe.edu.tr

bir mektupta kullanılmış olduğu düşünülmesine rağmen, Schmitt bizi, terimin aslında çok daha önce kullanıldığına dair uyarılmaktadır. Terimi ilk kez, sabit ve sistematik bir anlamda, 1497-1548 yılları arasında yaşamış Augustinusçu Agostino Steuco tarafından kullanıldığını ve onun kendine özgü din, tarih ve felsefe sentezine bu adı verdiğini ifade eder. Steuco, *De Perenni Philosophia* adlı eserinde, herkes tarafından bilinebilir olan tek bir sapientianın varlığından söz etmiştir. Ona göre, insan türünün başlangıcından beri varolan tek gerçek bilgelik olan böylesi bir sapientiaya, bilgideki birliğe, *philosophia perennis*'e tarih aracılığıyla ve felsefi düşünüşle ulaşılabilir (Schmitt, 1966, s. 505). İlk ve ortaçağ batı düşünürlerinde olduğu kadar Türk-İslam filozoflarında ve büyük mutasavvıflarda da karşımıza çıkan bu kavram, Tanrı-evren ilişkisindeki "ilahi realite" veya "ölümsüzlük düşüncesi" şeklinde ele alınarak, dilimizde ebediyet felsefesi veya ölümsüzlük felsefesi gibi anlamlarda kullanılmış ve her ne kadar filozoflar açısından farklı perspektifler halinde ifade edilmişse de evrensel hakikatin ruh ve madde dünyasında, inançlarda hatta kültürlerde mevcut olduğu esasına dayandırılmıştır (Yakit, 2016, s. 1425).

20. Yüzyıla geldiğimizde terimi en derin anlamıyla ele alanlardan biri de Aldous Huxley olmuştur. Huxley, 1945 yılında yazdığı Türkçe'ye kalıcı felsefe ya da ebedi felsefe adıyla çevirebileceğimiz *The Perennial Philosophy* adlı kitabında, *philosophia perennis*'e nasıl başlanması ve ondan ne anlaşılması gerektiğini şu şekilde ifade etmiştir:

...aşağıdan, pratik ve ahlakla; ya da tepeden, metafizik hakikatlerin bir değerlendirilmesiyle; ya da son olarak, ortadan, zihin ve maddenin, eylem ve düşüncenin, insan psikolojisi içinde bir buluşma noktasına sahip oldukları yerden başlayabiliriz (Huxley, 2016, s. 9).

Böylece, Huxley'de bir yaşam biçimi ve yaşamın tümünü kapsayan bir bilgi olarak ortaya çıkan ebedi felsefe, *philosophia perennis*, şeylerin, yaşamların ve zihinlerin dünyasından daha hakiki bir gerçekliği tanıyan metafizik, ruhta, ilahi gerçekliğe benzer, hatta onunla özdeş bir şey bulan ruhbilim, insanın nihai ereğini, tüm varlığın içkin ve aşkın ilkesinin bilgisinde bulan etik-ezeli ve evrenselidir (A.g.y., s. 1).

Bilgideki bu evrensel birlik, her felsefi çalışmada peşine düşülen hiç bitmeyen bu sapientia Dewey'in görüşlerinde ve çalışmalarında ise eğitimin sürüp giderliği olarak belirlenebilir. Dewey'de felsefenin sözü edilen sürüp gitme özelliği eğitim için de geçerlidir. Ya da Karl Jaspers'in felsefenin yolda olmak anlamına geldiğini söylediği gibi, Dewey için de eğitimin yolda olmak ve asla tamamlanmamak olduğunu düşünebiliriz. Jaspers, felsefeden ne anladığını şu sözlerle ifade etmektedir:

Felsefenin mahiyeti, dogmatizm, yani kesin, son sözünü söylemiş öğretici bir bilgi tarafından ihanete uğramış olsa da, hakikati aramaktır. Felsefe, yolda olmak demektir. Soruları cevaplarından daha önemlidir. Ve her cevap, yeni bir soruya çevrilir. Yolda olmak, insanın zaman içindeki kaderi, kendine tatmin imkânını, yüksek anlarda da bir kemali gizler. Bu asla, bilmiş almada, cümle ve bilgilerde değil, bizzat varlığa açılan insanın tarihi gerçekleşmesindedir. Her seferinde bir insanın bahis konusu olduğu durumda gerçeği kazanabilme, felsefenin manasıdır (Jaspers, 1981, s. 31).

Jaspers'in belirttiği gibi her seferinde bir insanın bahis konusu olduğu durumda gerçeği kazanabilme, felsefenin olduğu kadar eğitimin de manasıdır. Werner Jaeger, "paideia" adlı eserinde uygarlık, kültür, gelenek, edebiyat ve eğitim görüşlerinin birliği olarak

Antik Yunan'ın paideia'sından söz etmektedir: "Platon paidea'yı tüm bir insanın doğası ya da özü içinde onun değişimine yol açan bir süreç olarak tanımlamaktadır. Kuşkusuz bu salt bilgi kazanımından daha fazla bir şeydir, en geniş anlamıyla eğitimidir bu" (Büyükdüvenci, 2001, s. 72). Platon, Devlet'te eğitimin birçoklarının sandığı şey olmadığını, bilgiden yoksun bir ruha bilgi koymak anlamına gelmediğini çünkü her ruhta bir öğrenme gücü ve bu işe yarayan bir örge olduğunu belirtir ve sözlerine şöyle devam eder:

Eğitim, ruhun bu gücünü "iyi"den yana çevirme ve bunun için en kolay, en sağlam yolu bulma sanatıdır. Yoksa ruha görme gücünü vermek değil; çünkü güç, onda kendiliğinden vardır; ama kötü yöne çevrildir. Bakılmayacak yana bakmaktadır. Eğitim onu yalnız iyi yana yöneltir (Platon, 2005, s. 186).

Bu ifadeleriyle, eğitimin, ruhun iyi yana yöneltilmesi için yalnızca bir araç olduğunu belirten Platon'a göre, insanın yaşamı boyunca edinmeye çalıştığı bütün bilgiler zaten ruhta gizlidir. Bir anlamda, Huxley' in ezeli ve evrensel olarak tanımladığı, ilahi gerçekliği tanıyan metafizik olarak da ifade ettiği ebedi felsefenin Platon'a göre ruhta bir yerlerde gizli olduğunu ve sadece hatırlanması gerektiğini söyleyebiliriz. Platon'un anamnesis kuramı, yani öğrenmenin (mathesis) anamnesis (hatırlama) olduğu tezi, pek çok diyalogda karşımıza çıkmaktadır. Menon'da açık bir şekilde ruhun, erdemle başka şeyler üzerinde önceden edindiği bilgilerin anılarını saklamış olduğunu, tabiatın her yanı birbirine bağlı olduğu için, ruhun bir tek şeyi hatırlamış olmakla, bütün öteki şeyleri bulacağını, araştırma ve öğrenmenin belirsiz hatırlayıştan başka bir şey olmadığını açıkça belirtir (Menon, 81d) Phaidon'da ise Kebes'in şu sözleriyle, yine aynı noktaya vurgu yapar: Ayrıca sürekli ileri sürdüğün gibi öğrenmemiz (mathesis) anımsamadan (anamnesis) başka bir şey değilse, şimdi anımsadıklarımızı daha önceki bir zamanda öğrenmiş olmamız da bir zorunluluktur Sokrates (Phaidon, 72e). Yani, kendilerine soru sorulan insanlar eğer soru doğru düzgün sorulmuşsa, bütün cevapları kendi başlarına bulurlar (Phaidon, 73a).

Bir yaşam biçimi olarak, sürüp gitmesi ve "paideia" ile olan bağı, Platon'un deyimiyle, doğru sorular sorulduğu takdirde en yüksek saydığımız şeyin bilgisine doğru yöneltmesi ve böylece sapientianın peşinde olan felsefeyle benzerliği dolayısıyla, Dewey'in eğitim anlayışına "paideia perennis" ya da "educatio perennis" diyebiliriz. O halde Dewey'in paideia perennis'inden ne anlayabiliriz? Dewey'in eğitim felsefesini oluşturan temel unsurlara baktığımız zaman şunları görüyoruz:

- 1)Öğrenen; yaşayan bir organizma, yaşamını sürdürmek için etki veya enerjiye sahip biyolojik ve sosyolojik bir fenomendir.
- 2)Öğrenen hem doğal hem de sosyal bir çevrede yaşar.
- 3)Kendine özgü davranışlarla hareket eden öğrenen birey çevreyle sürekli bir ilişki halindedir.
- 4)Çevreyle ilişkisinde birey ihtiyaçlarını karşılamak için uğraşırken problemlerle karşılaşır.
- 5)Problemleri çözme sürecini öğrenmesi çevre içinde gerçekleşir (Guttek, 2006, s. 104).

Eğitimin olmazsa olmaz koşullarının, eğiten, eğitilen, eğitim yapılan bir kurum ve verilen eğitimin içeriği, eğitimcinin insan ve değerlilik anlayışı olduğunu kabul ettiği-

mizde ve Dewey'i bu şartlar açısından değerlendirdiğimizde karşımıza, tıpkı Platon'da gördüğümüz ruhu iyiye yönelten ve eğitenden çok eğitime ağırlık veren bir anlayış çıkmaktadır. Artık yapılması gereken, eğitilenin içindeki iyiyi ortaya çıkaracak doğru soruları sormaktır.

Dewey'in eğitim anlayışının merkezinde birey vardır. O, eski eğitim sisteminde ağırlığın çocuğun dışında bulunmasına, öğretmende, ders kitabında, çocuğun içgüdü ve içtepsi- sel etkinliklerinin bulunmadığı, yer alamadığı her yerde olduğuna değinir ve yapmaya çalıştığı değişikliklerle ağırlık noktasını da değiştirmeye çalıştığını belirtir. Dewey için çocuk, eğitim uygulamalarının çevresinde döndüğü bir güneşe dönüşmektedir. (Dewey, 1921) Birey öylesine merkezdedir ki öğretmen, öğrenmeyi yönlendirmekten çok ona rehberlik eder. Dewey'e göre çocuklar formal eğitimlerine başladıklarında dört "doğuştan itici kuvveti" (native impulse) birlikte getirirler. Bunlar, iletişim (communication), inşa etme (construction), sorgulama (inquiry) ve ifade etme (fine articulation) güdüleridir. Belki de bu güdüler çocuğu, Platon'un anamnesisine götürecek olanlardır. Bu güdüler "üzerine hiç yatırım yapılmamış olan doğal sermayelerdir". Çocuk ayrıca ev yaşantısından edindiği ilgi ve aktiviteleri de birlikte getirir ki bunların tümü birlikte öğretmenin değerli sonuçlar üretmek üzere işleyeceği hammaddeyi oluşturur. Dewey çocuğun biyolojik yapısına önem vermiş, onu dışarıdan zorlamadan, kendi kendisini eğitmesine imkân tanıyacak bir eğitim modeli geliştirilmesini önermiştir. Çocuğun yetişmesinde, dış etmenlerdense, çocuğun özel kişiliğinin dikkate alınmasını, her çocuğun yeteneğine uygun, her çeşit dersin bulunması gerektiğine işaret etmiştir.

Demokrasi ve Eğitim adlı kitabında Platoncu eğitim şeması üzerinde yorum yaparken, farklı ilgileri olan çocuklara farklı eğitimler verme pratiğinden övgüyle söz eder ve şöyle der: Platon'un eğer her insan doğal olarak yatkın olduğu işle uğraşırsa mutlu olacağı hem de toplumsal düzenin iyi işleyeceği yolundaki inancını daha da ileri götürmemiz mümkün değildir. Tıpkı eğitimin birinci vazifesinin, kişinin bu yatkınlığını keşfetmesini sağlamak ve onu yatkınlığını verimli bir biçimde kullanmak üzere eğitmek olduğu yolundaki inancı gibi (Noddings, 2006, s. 96).

Bu noktadan hareketle Dewey, eğitimin amaçlarını iç ve dış amaçlar olarak ikiye ayırır ve öğrenenin deney ve ilgilerinden kaynaklananların iç amaçlar olduğunu, öğrenenin inisiyatifi dışındaki olguları hedef alanların da dış amaçlar olduğunu belirtir. Sözgelimi geleneksel okul öğretiminde öğrenmeyi motive etmek için verilen cezalar ya da ödüller, dış amaçlar olup genellikle öğrenmeyi olumsuz etkilerler. Dewey'e göre iç eğitimin amaçları ise, her zaman dış amaçlardan daha üstündür. Çünkü bunlar kişiseldir, problematiktir ve bireyin öğrenmesinde kendi kendisini yönlendirmesini, kontrol ve disipline etmesini sağlar. Bu amaçlar, öğrenenin kendi yaşantısından kaynaklanıp, esnekler, değiştirilebilirler (Gutek, 2006, s. 116).

Dewey, yaşantıya ve dolayısıyla da deneyciliğe büyük önem verir. Tecrübeler ve problem çözümüne dayalı eğitim, yaşam gibi her yeni tecrübeyle süren ve ebedi felsefe gibi hiç bitmeyen bir süreçtir. Eğitim düşüncesi, düşünce ve eylemi yaşantının/deneyin ayrılmaz unsurları olarak düşündüğü deneycilik görüşüne dayanır. Ona göre düşünme ve eylem/pratik birbirinden ayrılmaz, düşünme eyleme dönüşmedikçe tamamlanmış sayılmaz. Dewey'in bu sözlerinin, Nermi Uygur'un söylemiyle örtüştüğünü görebiliriz. Eğitimde kuram, eylem bağlantısına değinen Uygur, Kuram- Eylem Bağ'ında şöyle der: "Öyle bir dokudur ki eğitim, kuram ile eylemi birlikte özümsemiştir. Birlikte önemlidir-

ler eğitimde. Önem oranıysa tüm eğitim koşulları uyarınca birbirinden değişik kılıklara bürünür. Kimin kimi, hangi araçla, nasıl ve ne yönden eğittiği bu önem oranını belirler. Kimseye yabancı gelmeyen teknik verimlendirmelerden, en soyut kültür başarılarına dek hem bilmek hem de yapabilmek açısından anlam kazanır eğitim. Kuram ile eylemdeki birliği parçalayıp bölerek, eğitimi kavramaya çalışmak, deyimim kullanılış mantığına aykırıdır.” (Uygur, 1996, s. 133) Eğitimde kuram ve eylem bağı bu sözlerle açıklayan Uygur, böylece eğitimin sadece bilgi sahibi olmak anlamına gelmediğini, yaşamda da bir karşılığının bulunması gerektiğini vurgulamış olur.

Dewey de “Okul ve Toplum” adlı eserinde, bir anısını anlatarak, kuramın, salt ezberle dayalı eğitimin dışında eyleme ve yapmaya da ne kadar önem verdiğini ifade eder:

Birkaç yıl önce şehrin okul eşyası satan mağazalarını geziyor ve çocuklara göre güzel, sağlıklı ve eğitim açısından uygun masa ve sandalye bulmaya çalışıyordum. Ancak istediğim tarzda olanları bulmakta çok zorlukla karşılaştım. Sonuçta mağaza sahiplerinden daha zeki olan biri şu açıklamayı yaptı: “Korkarım ki istediğiniz bizde yoktur. Siz, çocukların üzerinde çalışabilecekleri bir şey istiyorsunuz; bütün burada bulunan eşyalar ise dinlemek içindir”.Bu açıklama geleneksel eğitimin bütün tarihini ortaya koymaktadır. Nasıl ki biyolog bir iki kemiği ele alarak bütün bir hayvanın iskeletini meydana çıkarırsa, tıpkı böyle, biz de hayalimizin önüne geometrik bir düzenle sıra sıra dizilmiş, aralarında hareket için olabildiğince az yer kalacak şekilde sıkıştırılmış, üstleri hemen hemen aynı büyüklükte, ancak kitapları ve kurşunkalem ile kâğıdı alabilecek büyüklükte çirkin küçük masalarıyla alışılmış tarzda bir sınıf getirir (Dewey, 2008, s. 39).

Okul... Laboratuvar Okulu

Kuram-eylem bağına bu derecede önem veren Dewey, eğitimin gerçekleştiği kurumlar olarak okula da büyük önem verir. Chicago Üniversitesi’nde kurduğu Laboratuvar Okulu’nu 1896’dan 1904’e kadar yönetmiştir. 4 yaşından 14 yaşına kadar olan çocuklara eğitim veren okulda, grup çalışma olanağı sağlanarak, oyun, araştırma, doğa araştırması ve kendini ifade gibi aktivitelerin yer aldığı aktif bir öğretim yöntemi uygulanmıştır. Onun “Okul, hayata hazırlık değil, hayatın doğrudan doğruya kendisidir,” (Öymen, 1969) sözlerinden de anlaşılacağı gibi Dewey açısından okulun bir sosyal işlevi vardır.

Bu kavramın altında yatan anlam, okulun bir laboratuvar olmasıdır. Nasıl ki biyoloji, fizik veya kimya laboratuvarlarında bu alanlara ilişkin çalışmalar yapılıyorsa, bu laboratuvarlarda da eğitim üzerine çalışılır. Herhangi bir laboratuvar gibi, bunun da iki temel amacı vardır. 1) Kuramsal yargıları ve ilkeleri araştırmak, tanımlamak, serilmemek, eleştirmek, 2) Olay ve ilkelerin özel bir biçimde kısa açıklamalarını yapmaktır (Guttek, 2006, s. 95).

Dewey okulun üç temel işlevinin kültürel mirası sadeleştirmek, daraltmak ve dengelemek olduğunu belirtir. Okulun sadeleştirme işlevinin nedeni konuları öğrenenin olgunlaşma ve bilinç düzeyine getirmektir. Okul, ayrıca, kültürel mirasın konularını daraltıp, özetleyerek sunmalıdır. Üçüncü işlevi ise, demokratik bir toplumun gerekliliğidir. Toplum pek çok farklı gruplardan oluşur. Çocukların diğer gruplardaki bireyleri anlayabilmek için yardıma ihtiyaçları vardır. okul bu yardımı veren, farklı yaşantıları anlayabilen, uyum gösterebilen bireylerin yetiştirildiği bir kurum olmalıdır (Guttek, 2006, s. 112).

Eğitimde kuram eylem bağıni gözeten ve aynı zamanda öğrenci merkezli bir eğitim anlayışını uygulayan Dewey, “Demokrasi ve Eğitim” adlı eserinde de müfredat programı hazırlanırken uyulması gereken aşamalardan söz eder. Ona göre şu üç aşamaya uyulması gerekmektedir. 1) Yapma –eyleme 2) Tarih ve Coğrafya 3) Sistematik bilimler. İlk aşama olan yapma eyleme (uygulama) öğrencileri onların direkt tecrübelerine dayanan projelere ve davranışlara yöneltir. Programın ikinci aşaması olan tarih ve coğrafyaya Dewey çocuğun zamansal ve mekansal tecrübesinin boyutlarını ev ve okul çevresinden esas toplum hayatına ve dünyaya taşıyarak genişleten iki büyük eğitimsel bilgi alanı olarak özellikle önem vermiştir (Gutek, 2006).

Eğitim – Kültür - Demokrasi Bağı

Dewey’in eğitim felsefesini paideia perennis sürüp giden eğitim olarak nitelendirdiğimizde, eğitimin kültürle olan bağına da değinmemiz gerekir. Eğitimin sürekliliği, yine sürüp giden ve kuşaktan kuşağa aktarılan bir kültür içindedir. Hatta kültür ve eğitim Dewey’in felsefesinde birbiriyle iç içe geçmiştir. Huxley’e göre de ebedi felsefenin, philosophia perennis’in esası, dünyanın tüm bölgelerindeki ilkel insanların geleneksel kültürleri arasında bulunabilir (Huxley, 2016, s. 1). O halde kültürle iç içe geçmiş bir eğitim, içinde philosophia perennis’in de esaslarını taşımaktadır. Eğitim kültürden, ebedi felsefeden bağımsız düşünülemez, kültür eğitim yoluyla aktarılır.

Dewey, eğitimin hem tutucu hem de yeniden inşacı özellikler taşıdığını öne sürer. Eğitim, toplumun olgunlaşmamış üyeleri olan çocuklara yetişkinlerden kültürel mirasın geçişini ve böylece kültürel bir akışı sağladığı için tutucudur. Eğitim bir yandan toplumun kültürel yetilerini, değerlerini ve bilgisini yeni nesillere transfer edip, kültürün devamını sağlarken, diğer yandan da çok daha dinamik ve genel bir işlevi de sürdürür. Eğitim aracılığıyla, değişen dünyada kültür de değiştirilebilir, dönüştürülebilir ve kültürün içinden zararlı olan öğeler çıkartılabilir. Bunu yapacak olan, yani kültürel mirastaki değerli ve değersiz unsurları ayıracak olansa, bir toplumun resmi eğitimi ve sosyal ve seçici bir kurum olarak, kültürel mirası sadeleştirip, daraltan ve dengeleyen okuldur. John Dewey, kültürel mirastaki unsurları ayırt edebilmek için, kişilerin araştırma özgürlüğü olması gerektiğini ve bu araştırma özgürlüğünün de ancak demokratik ortamlarda söz konusu olduğunu, bu yüzden eğitimin demokratik bir ortamda yapılması gerektiğini söyler.

Pragmatik Eğitim Felsefesi

Dewey’in deneyime verdiği önem, kişinin sadece kendi deneyimleri aracılığıyla ve bir şeyleri kendi yaparak öğrenmesinin dışında, başka insanların deneyimlerinden faydalanmasını içerir ki bu da önceki kuşaklardan aktarılan ve içinde doğmuş olduğumuz “kültür”e denk düşer. Kültür hayatın içinde ve pratikte karşımızdadır. Okul hayattan ve kültürden bağımsız değildir. Tam tersine, okul sosyal hayatın birebir küçük bir modeli olmalıdır. Okulda verilen eğitim ezberle dayalı bir eğitim değildir ve yaşamda yer alan bütün meslek dalları okulda öğretilir. Eğitimin kültürle ve pratik hayatla olan bağı da pragmatik eğitim felsefesine işaret eder.

Dewey’in pragmatizmi, bilgi ile aktivite arasındaki devamlılığı ve bilmekle eylemde bulunmak arasındaki bağı içerir. Öğrenmede istek ve ihtiyaçlar önemlidir. Öğrenin

sayı kavramını çocuğa anlatmak için, çocukta sayı gereksinimi canlandırmak ve yaşamda kullanılacak pratik bir alet gibi hissettirmek gerektiğini söyler.

Pragmatik eğitim felsefesi, düşünme ve eğitim sistemlerini değiştiren bir felsefe olmuştur. Temelinde, soyut ve değişmez kuramlar yerine, deneyci araştırmalar vardır. Pragmatizm'in kurucularından W. James, olgulara yönelmemiz gerektiğini söylerken, pragmatizmi Giovanni Pappini'nin "koridor" metaforunu kullanarak açıklar. Pragmatizmin bir otelin içindeki koridor gibi, bütün kuramların ortasında bulunduğunu, odalardan birinde oturmuş estetik üzerine kitap yazan bir adamı; bir başka odada, diz çökmüş kendisine iman ve güç vermesi için tanrıya dua eden birisini, bir üçüncüsünde herhangi bir cismin özelliklerini araştıran bir kimyacıyı bulabileceğimizi ifade eder. Bir dördüncü odada metafizik sistem üzerine derin düşüncelere daldığı, bir beşincisinde metafiziğin olanaksızlığının gösterilmeye çalışıldığı görebileceğimizi belirtir. Fakat Bu teoriye yani pragmatizme göre koridor hepsine aittir ve odalarına girip çıkmak için hepsi o koridordan geçmek zorundadır (James, 2015). İşte Dewey'in eğitim anlayışı da böylesine çok yönlü ve kişinin yetenek ve arzusuna göre şekillenen bir eğitimi hedefler. Bu eğitimin bir örneğini köy enstitülerinde görebiliriz.

Dewey ve Köy Enstitüleri

1925 yılında Atatürk'ün daveti üzerine Türkiye'ye gelen ve Türk Eğitimi üzerine bir rapor hazırlayan John Dewey, hazırladığı rapor sonucunda şu belirlemelerde bulunmuştur:

- Talebe ile hayatın, muhitin irtibatı temin edilmelidir.
- Ortamektep mezunları yüksek okullara giremeseler bile hayata hazırlanmış ve bir meslek seçtirilmiş olarak çıkmalıdır.
- İlkokullar, yaşları küçük olduğu için bir mesleğe hazırlanma yerine onlarda şahsî teşebbüs-ü geliştirilmelidir. Bu muallimlere aittir. Onlar, memleketin ihtiyaçlarını daha iyi bilirler. Çocukların yalnız hafızalarına yüklenmemelidir. El işlerine önem verilmeli, köy hayatı ile irtibat kurulmalıdır. Örneğin, buğday yetiştiren bir çevrede teoride tohum ve türleri gösterilerek, toprağın,havanın, iklimin hayat durumu üzerindeki etkisi öğretilerek, ziraat, alet edevat yine aynı surette amelî olarak gösterilmelidir.
- Okul binaları, öğretime elverişli olmalı ve oyun yerleri bulunmalıdır.
- Türkiye'de idare sistemi cumhuriyettir. Halk kendisini bizzat idare edecek. Böyle toplumlarda çocuklar müteşebbis olmalıdır. Ancak, mutlakiyet idarelerinde çocukların pasif yetişmeleri elzem edilir. Bunu temin talebeden ziyade muallime aittir (Ata, 2001).

Bu belirlemeleriyle sonraki yıllarda köy enstitülerinin kurulmasına öncülük eden Dewey, eğitimi günlük yaşamdan kopuk, günlük yaşamın sorunlarını olduğundan daha karmaşık ve anlaşılmaz bir hale getiren, salt düşünsel bir uğraşı olarak değil, pratik ve insanların sorunlarının çözümlerine yardımcı olacak süreklilik ve değişim gösteren bir uğraş olarak tasarlamıştır,

Bu konuyla ilgili olarak Tüten Anđ da şöyle bir belirleme yapar: Eğitim ve Kültür arasındaki ilişkinin tek önemli örneğinin Köy Enstitüleri olduğunu düşünüyorum. Eğitim ve kültür arasındaki birbirini yeniden üretme biçiminin hayta geçirilmesinin bir modeli

olarak Köy Enstitüleri ne yazık ki politik çıkarlar uğruna yaşatılmadı (Anđ, 2006, s. 67).

İnsan Anlayışı ve Eğitim

Her filozofun, felsefesini oluştururken ona yön veren temel etmenlerden biri de insan ve değerlilik anlayışıdır. John Dewey'i ve onun eğitim felsefesini bu açıdan değerlendirecek olduğumuzda, onun merkeze insanı koyan, insana değer veren bir anlayışı olduğunu ve eğitim anlayışının da bu doğrultuda şekillenerek, her insanın içindeki en iyiyi açığa çıkaran paideia anlamındaki eğitimle örtüştüğünü görebiliriz.

Onun insana verdiği önem, eğitim felsefesine de yansımıştır. Dewey açısından eğitim insanın varlık koşuludur. Dewey, insanın eğitilebilirliğine, değişebilirliğine vurgu yapar. İnsan önceden belirlenmiş değildir, bir olanaklar varlığıdır ancak yine de her bir insanın tıpkı Platon'un belirttiği gibi, kendine özgü yetenekleri, ilgileri vardır ve insan bu ilgileri doğrultusunda eğitilmelidir. Aynı zamanda toplumsal bir varlık olan insanın eğitimi de sosyal bir süreçtir. Eğitim veren kurumlar olan okullar, toplumsal hayatın küçük bir rol modelidir ve öğrencileri sosyal hayata hazırlarken onlara pratik hayatta kılavuzluk edecek, kendi tecrübeleri, eylemleriyle öğrendikleri bilgiler verir.

Eğitimin merkezine öğrenciyi yerleştiren Dewey, "paideia perennis" adını verdiğimiz eğitim felsefesini, kültür, toplum ve deneyimler bağlamında temellendirir. İnsan ruhunun işlenmesi, tıpkı felsefenin yolda olmak anlamına ve perennisliğine benzer şekilde, yaşam boyu sürüp giden bir süreçtir ve cultura animi anlamındaki kültür tanımıyla örtüşür. Bozkurt Güvenç, İnsan ve Kültür isimli çalışmasında, beşeri alandaki kültürü "eğitim" olarak nitelendirir (Güvenç, 2003). Dewey'in eğitim felsefesi çalışmalarında da eğitimin, beşeri alanda kültür olarak ortaya çıktığını ve insanla birlikte, insan için değişip gelişerek devam ettiğini söyleyebiliriz.

Nermi Uygur da genelde eğitimi öğretimden, öğretimi eğitimden farklı şeylermiş gibi tasarlamının yanlış olduğunu düşünür. Ona göre, eğitim öğretimle, öğretim eğitimle sağlanır ve eğitimsiz öğretimin derme çatma kaldığı gibi, öğretimsiz eğitim de cılız kalacaktır. Önemli olan şeyse, yetişimdir. Uygur için yetişim, eğitilmiş öğretimin, öğretimsiz eğitimin bileşkesidir. (Uygur, 1996) Bu açıdan değerlendirdiğimizde, Dewey'in eğitim felsefesi hem "paideia perennis" hem de Nermi Uygur'un söylemindeki "yetişim"dir.

Bir "paideia perennis", bir "yetişim" örneği olarak karşımıza çıkan John Dewey'in eğitim felsefesi, Server Tanilli'nin Nasıl Bir Eğitim İstiyoruz? isimli çalışmasının cevabı niteliğindedir. Tanilli, şunları söyler:

Son olarak eğitim kelimesi bir süreci dile getirir. Bu süreç önceden bilerek ya da bilmeyerek iki ya da daha çok sayıda insanı birbirine bağlar, onları birbirleriyle ilişkiye geçirir ve karşılıklı düşünce alışverişi durumuna getirir. Bu anlamdadır ki eğitim, okulun çerçevesini aşar, her yaşta ve yaşamın her durumunda gözlenen bir süreç olup çıkar. Böylece eğitimi çocuklarla sınırlayan, onları kültür ve iyi davranışlarla donatıp yönlendirmekle yetinen anlayış günümüzde terk edilmiş bulunuyor (Tanilli, 1988, s. 13).

John Dewey'in Tanilli'nin sözünü ettiği anlayışı çok daha önceleri terk etmiş olduğunu, Jaspers'in "Felsefi hayat-sürmenin hedefi, erişilip tamamlanabilen bir durum olarak

formüle edilemez. Durumlarımız egzistansımızın daimi bir gayreti veya onun başarısızlığının sadece bir tecellisidir. Mahiyetimiz yolda olmaktır.” (Jaspers, 1981, s. 134) sözleriyle benzer şekilde yolda olmaya işaret ettiğini ve “paideia perennis”i gerçekleştirmeye çalıştığını görebiliyoruz.

Sonuç

Ezeli ve ebedi hakikati arayan ve bu yüzden asla sona ermeyecek olan philosophia perennis’in, ebedi felsefenin bir benzeri olarak ele aldığımız, paideia anlamında eğitim, Dewey’in eğitim felsefesinde, tıpkı ebedi felsefe gibi bütün bir yaşamı kapsamakta ve bir bitmemişliğe, sürüp giderliğe işaret etmektedir.

Eğitim, ebedi felsefenin esaslarına ulaşmanın ve gerçekleri açığa çıkarmanın bir yolu olduğu kadar, kendi de perennis özelliğine sahip olduğu için ezeli ve ebedi olmak durumundadır. Dolayısıyla eğitim sadece hayata hazırlıktan ibaret değildir, hayatın kendisi ve hayatı boyunca hakikati arayan insanın en temel yardımcısıdır. Hiçbir şekilde hayattan kopuk olmayan eğitim, sadece hayat için geçerli değildir. Eğitimle verilmesi gereken sadece hayat için gerekli pratik bilgiler değil, aynı zamanda ebedi felsefenin araştırma konusu olan yüzyılların yaşam bilgeliğidir. Hayatı ve hakikati bir arada araştıran, doğru cevapları bulmak için, doğru sorular soran, paideia perennis adını verebileceğimiz ve John Dewey’de karşımıza çıkan eğitim anlayışı, sunduğu hayat ve hakikat birlikteliğiyle, eğer Platon’un sözünü ettiği gibi, hatırlayacak bir şeylerimiz varsa, veya yoksa ama biz yine de yeni şeyler öğreneceksek, iyi bir örnek olarak değerlendirilmelidir.

Kaynakça

- Ang, T. (2006). Felsefe, Eğitim, Tarih ve İnsan Üzerine Düşünceler. İstanbul: Toroslu Kitaplığı.
- Ata, B. (2001). 1924 Türk Basını Işığında Amerikalı Eğitimci John Dewey’in Türkiye Seyahati. G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 21 (3), 193-207.
- Büyükdüvenci, S. (2001). Varoluşçuluk ve Eğitim. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Dewey, J. (1921). The School and Society. Chicago: University of Chicago Press.
- Dewey, J. (1929) My Pedagogic Creed. Journal of the National Education Association, 18 (9), 291-295.
- Dewey, J. (2004). Demokrasi ve Eğitim. çev: Tufan Göbekçin. Ankara: Yeryüzü Yayınevi.
- Dewey, J. (2008). Okul ve Toplum. (Çev. Başman, H.A.) Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Guttek, G. L. (2006). Eğitime Felsefi ve İdeolojik Yaklaşımlar. (Çev. Kale, N.) Ankara: Ütopya Yayınları.
- Güvenç, B. (2003). İnsan ve Kültür. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Huxley, A. (2016). Kadim Felsefe. (Çev. Yetkin, M.) İstanbul: İthaki Yayınları.
- James, W. (2015). Pragmatizm. (Çev. Karakaş, T.) İstanbul: İletişim Yayınları

- Jaspers, K. (1981). Felsefeye Giriş. (Çev. Akalın, M.) İstanbul: Dergah Yayınları.
- Noddings, N. (2006). Eğitim ve Mutluluk. (Çev. Bilgin, Z.) İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Öymen, H. R. (1969). Doğulu ve Batılı Yönü ile Eğitim Tarihi I. Ankara: Ayyıldız Matbaası.
- Platon (1996). Menon. (Çev. Cemgil, A.) İstanbul: Remzi Kitabevi
- Platon (2005). Devlet. (Çev. Eyüboğlu, S. Ve Cimcoz, M. A) İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Platon (2012). Phaidon. (Çev. Kalaycı, N.) İstanbul: Kabalcı Yayıncılık.
- Schmitt, C. (1966). Perennial Philosophy: From Agostino Steuco to Leibniz. Journal of the History of Ideas, 27 (1), 505-532.
- Tanilli, S. (1988). Nasıl Bir Eğitim İstiyoruz? İstanbul: Amaç Yayıncılık.
- Uygur, N. (1996). Kuram-Eylem Bağlamı, Çözümleyici Bir Felsefe Denemesi. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Yakıt, İ., "Hoca Ahmet Yesevi'nin Düşüncesinde "Philosophia Perennis", Geçmişten Geleceğe Hoca Ahmet Yesevi, İstanbul, 26-28 Eylül 2016, vol.2: 1425-1431.